

IZVLAČENJE I RASELJAVANJE MATERIJALNO-TEHNIČKIH SRETTAVA

Opšta modernizacija armija i uvođenje najsavremenijeg naoružanja i opreme, zatim masovna primena raznovrsne tehnike, posebno motorizacije, elektronike i ostalih tehničkih i drugih sredstava, uslovlili su da je pozadinsko obezbeđenje jedinica postalo mnogo složenije i da je još više dobilo u značaju. S obzirom na značaj pozadinskog obezbeđenja njegov uticaj na bojeve i operacije, pa čak i na ishod rata, može se pretpostaviti da bi se naročito u početnom periodu rata, među primarnim ciljevima našli i određeni pozadinski elementi, prvenstveno rezerve materijalno-tehničkih sredstava, mobilizacijska zborišta, zatim baze i lučki rejoni, kopneni i pomorski saobraćaj, kao i drugi objekti i izvori koji mogu da služe za potrebe pozadinskog obezbeđenja jedinica i ustanova. Radi dezorganizacije i sprečavanja mobilizacije, ometanja uređenja operacijske osnovice kopnenih, pomorskih i vazduhoplovnih snaga, kao i usporavanja operativnotaktičkog razvoja jedinica u određenoj zoni — rejonu ili akvatoriji, sasvim je realno očekivati da će dejstva i udari po pozadinskim elementima u datoj situaciji biti čak primarniji za agresora nego neki delovi borbenih jedinica. Ovakva pretpostavka se može očekivati i s obzirom na činjenicu što bi dezorganizacija pozadine i uništenje materijalnih rezervi (posebno određenih kritičnih materijalnih sredstava) onemogućili blagovremeno snabdevanje i pothranjivanje jedinica. Zavisno od stepena gubitaka, neke jedinice mogu biti onesposobljene za borbu.

Početni period rata može biti najkritičniji period rata uopšte, te će se njegovim rezultatima bitno odraziti na izvođenje narednih borbenih dejstava, a sigurno i na daljnji tok rata u celini. Zbog niza problema koji će se tada pojaviti, a posebno u vezi sa blagovremenom popunom i redovnim snabdevanjem jedinica odgovarajućim materijalno-tehničkim sredstvima, nameće se neophodna potreba da se na osnovu temeljite procene i potpunog sagledavanja svih faktora, još u miru izvrše odgovarajuće pripreme da bi se nastali problemi i teškoće što više ublažile i po mogućnosti, u datoj situaciji, sveli u tolerantne granice. Bez obzira na karakter rata i intenzitet početnih borbenih dejstava, ipak će razvoj borbene situacije i početni gubici umnogome ovisiti od izvršenih mirnodopskih priprema u vezi sa pozadinskim obezbeđenjem, odnosno od pravilnosti done-

tih rešenja i mogućnosti njihove blagovremene realizacije u pripremnom i početnom periodu rata. Ovo je tim aktuelnije ako se radi o manjim materijalnim rezervama i slabijim mogućnostima da se ona nadoknade.

SPECIFIČNOSTI IZVLAČENJA I RASELJAVANJA MATERIJALNO-TEHNIČKIH SREDSTAVA*

Stvaranje materijalnih rezervi za vođenje rata u prošlosti je bilo predmet ozbiljnih razmatranja i preokupacija najodgovornijih državnih i vojnih organa. Pošto bi eventualni rat posebno u svom početnom periodu, izazvao velike gubitke i poremećaje u snabdevanju, problemi ove vrste sve više dobijaju na značaju, a njihovo rešavanje postaje mnogo teže i složenije nego u prošlosti, bez obzira da li se radi o opštem ili lokalnom ratu.

Kada je reč o pozadinskom obezbeđenju oružanih snaga, pored neophodnih potreba za stvaranjem rezervi određenih materijalno-tehničkih sredstava i drugih pozadinskih kapaciteta, poseban problem predstavlja njihovo čuvanje, održavanje i razmeštaj, jer samo ispravna sredstva se mogu upotrebiti u datom momentu. Ovo ne zahteva samo odgovarajuće uslove za uskladištenja, održavanja i periodično zanavljanje i zamenu, već i planski raspored u pojedinim zonama — rejonima i ešeloniranje po određenim operativno-taktičkim pravcima, u skladu sa procenom situacije i verovatnom upotrebom jedinica.

Međutim, zbog više objektivnih faktora, za vreme mira sve to nije moguće idealno rešiti i izvršiti tako da u datoj situaciji u potpunosti odgovori ratnim uslovima i potrebama, pa čak ni za početni period rata. Ovde se, pored ostalog, pojavljuje više problema, prvenstveno ekonomskog karaktera, koji su često u suprotnosti sa operativno-taktičkim zahtevima koji se pri tome postavljaju. Kod toga treba imati u vidu i poteškoće oko obezbeđenja određenog stepena tajnosti a posebno ako se ima u vidu opštepoznata činjenica da oružanoj agresiji prethodi intenzivan obaveštajni rad, kao i velike mogućnosti raznih sredstava izviđanja.

Pored toga, u miru je zbog niza objektivnih razloga teško izbeći veću ili manju koncentraciju materijalno-tehničkih rezervi i njihov razmeštaj u osetljivim rejonima — mestima, kao što su npr.: demografski i ekonomski centri, baze i lučki rejoni, aerodromi, komunikacijska čvoništa, naselja i razni drugi objekti, koji već sami po sebi mogu da predstavljaju potencijalne ciljeve za agresora.

* Pod pojmom „izvlačenje” treba podrazumevati iznošenje materijalno-tehničkih sredstava iz mirnodopskih skladišta i drugih mesta lokacija i njihovo premeštanje na sigurnija mesta — rejone.

Pod pojmom „raseljavanje” podrazumeva se još i dekoncentracija određenih materijalno-tehničkih sredstava u novim rejonima razmeštaja, tj. zauzimanje odgovarajućeg rastresitog i prikrivenog rasporeda, koji treba da omogući uslovan razmeštaj po stokovima, odgovarajuće uslove za maskiranje i druge mere borbenog obezbeđenja, te da uništenje jednog stoka ne izazove uništenje — oštećenje drugog i slično.

Na osnovu iznetog može se zaključiti da je, i pored svih nastojanja, veoma teško, pa čak i nemoguće, obezbediti takav mirnodopski raspored i čuvanje materijalnih rezervi i drugih elemenata pozadinskog obezbeđenja da oni ne bi postali rentabilni ciljevi za nuklearna, hemijska i druga borbena sredstva.

Nije dovoljno samo pripremiti i posedovati potrebne materijalne rezerve i druge pozadinske elemente, već treba poduzeti i odgovarajuće postupke i mere da bi se oni sačuvali od uništenja i svrsishodno upotreбили, jer će baš ti kapaciteti predstavljati osnovni izvor za opremanje, popunu i snabdevanje jedinica u početnom periodu rata. Ovo tim pre, jer je realno očekivati da će tada zbog niza objektivnih i subjektivnih faktora doći do raznih zastoja i poremećaja u redovnoj proizvodnji i snabdevanju upotrebe.

Izbegavanje neprijateljskih udara može se postići sama ako se blagovremeno materijalno-tehnička sredstva izvuku iz mirnodopskih i početnih mesta lokacije u bezbednije rejone, izvrši dekoncentracija i obezbedi odgovarajući rastresit raspored, uz uslov da se pri tome preduzmu odgovarajuće mere borbenog obezbeđenja. Znači, da je blagovremeno izvlačenje i raseljavanje jedna od značajnih i neophodnih mera od čijeg će uspešnog izvršenja zavisiti mogućnost opremanja i popune ratnih jedinica, kao i pozadinsko obezbeđenje u početnom periodu rata.

Izvlačenje i raseljavanje je veoma složena i specifična radnja, a posebno ako se radi o većim količinama materijalno-tehničkih sredstava, kao npr.: pogonskom gorivu, raznim vrstama naoružanja, municiji, raznim remontnim kapacitetima i ostalim raznovrsnim tehničkim, mornaričko-tehničkim, intendantskim, sanitetskim i drugim materijalnim sredstvima.

S obzirom na obimnost poslova i specifičnost ove problematike, ove radnje se ne mogu upoređivati, npr. sa izvlačenjem iz kasarni borbenih jedinica, ili sa zauzimanjem rastresitog rasporeda plovnih jedinica, koje su, s obzirom na svoje taktičko-tehničke osobine u stanju da izvrše tu radnju veoma brzo i bez većih teškoća.

Radi kompleksnijeg sagledavanja ove problematike, izneću neke bitne radnje od kojih u osnovi ovisi uspeh izvlačenja i raseljavanja materijalno-tehničkih sredstava.

Evo tih radnji:

— treba prethodno pripremiti rejone i mesta u koje će se raseljavati i razmeštati materijalno-tehnička sredstva,

— odrediti početak izvlačenja — raseljavanja i predvideti uticaj neprijateljskih dejstava,

— predvideti potrebnu radnu snagu i odgovarajuća transportna sredstva,

— odrediti komunikacije i relaciju na kojima će se raseljavati sredstva,

— predvideti količinu i vrstu materijalno-tehničkih sredstava, te način pakovanja, potrebnu ambalažu i dr.

Priprema rejona i mesta u koja će se raseljavati materijalno-tehnička sredstva jedan je od bitnih preduslova da se u datom momentu može planski otpočeti sa radom i da se on uspešno izvrši.

Zbog toga je neophodno, da se još u miru izaberu i uredi odgovarajući rejon, mesta i objekti, koji će omogućiti uslovan razmeštaj po stokovima, pridržavajući se pri tome postojećih normi o njihovoj veličini, strukturi i međusobnim odstojanjima. Pored toga, treba obezbediti i potrebne uslove za život i rad ljudstva prema namenskim funkcijama, u skladu sa planom predstojećih borbenih dejstava i potrebama jedinica. Moraju se predvideti realne mogućnosti zaštite i poduzimanje mera borbenog obezbeđenja, posebno maskiranja, neposrednog osiguranja, mera PNHBO, bezbednosti, PPZ i dr.

Izbor i veličina rejona i mesta rasporeda zavisiće od veličine jedinice (ustanove), odnosno od količina materijalno-tehničkih sredstava, reljefa zemljišta, njegove komunikativnosti i uslova za rad. Sasvim je normalno da će se za ovo, u prvom redu, koristiti prirodne mogućnosti određenog zemljišta (pećine, tuneli, napušteni rudnici, skloništa, vrtače, uvale, šumarci, pojedini građevinski objekti i sl.). Međutim, sigurno je da će se pri tome ukazati potreba i za prethodnim izvršenjem određenih radnji, kao, npr. izradom ili uređenjem pristupnih puteva, raznih skloništa, te dogradnjom i podešavanjem odgovarajućih mesta i objekata za smeštaj određenih osetljivih materijalnih i drugih ubojnih sredstava i tome slično. Ukoliko se predviđa čuvanje i rad u poljskim uslovima, pored odgovarajuće ambalaže, neophodno je obezbediti još i potrebne količine drvene građe za izradu nastrešnica, za podmetače i sl. zatim cerade za pokrivku, sredstva za maskiranje i dr.

Početak izvlačenja i uticaj neprijateljskih dejstava, mogu imati odlučujući i značaj na uspeh i mogućnost izvršenja ovog zadatka. Najpovoljnija situacija za izvlačenje i raseljavanje materijalno-tehničkih sredstava i razvoj pozadinskih elemenata jeste ako ona otpočne i završi se neposredno pred početak agresije, odnosno ako se izvrši pre početka prvih neprijateljskih napada. Ako raseljavanje počne posle agresije, izvlačenje će biti mnogo složenije i znatno teže.

Ako se raseljava i izvlači pod uslovima intenzivnih neprijateljskih dejstava, onda će to biti pod najnepovoljnijim uslovima. Gubici prouzrokovani od neprijateljskih dejstava, zahtevaće veće angažovanje radne snage i transportnih sredstava, a zbog ometanja i prekida, rad će se sporije odvijati, i trajaće duže vreme. Zavisno o intenzitetu i karakteru neprijateljskih dejstava u određenoj zoni — akvatoriji ili na određenom pravcu, može biti dovedeno u pitanje raseljavanje materijalno-tehničkih sredstava.

Iz ovog proizilazi zaključak od kolikog značaja je pravilna procena situacije i blagovremeno donošenje odluke za početak izvlačenja i raseljavanja.

Radna snaga i odgovarajući transportni kapaciteti su osnovni faktori, međusobno usko povezani i ovisni jedan o drugom, od kojih u osnovi i ovisi mogućnost i uspeh raseljavanja. Pri ovome je osnovno prilagoditi se postojećoj situaciji i iskoristiti sve raspoložive ljudske i transportne kapacitete, kako bi se postavljeni zadatak što pre i uspešnije izvršio. Planiranje potrebnog ljudstva u osnovi je ovisno od količine i vrste materijala, zatim od vrste i broja tran-

sportnih sredstava i broja radnih mesta, odnosno od organizacije rada. Pri tome treba voditi računa o opterećenju i fizičkoj kondiciji ljudstva, zbog čega je neophodno organizovati rad u smenama, kako bi se obezbedilo potrebno vreme za odmor, što može biti naročito značajno ako se radi o većim količinama materijalnih sredstava.

Raseljavaće se i izvlačiti motornim vozilima (putni transport), ali se ne sme isključiti i mogućnost korišćenja ostalih vidova transporta: pomorskog, železničkog, rečnog, vazdušnog i cevovodnog. Radi ilustracije, ističem da bi korišćenje pomorskog i železničkog transporta umnogome olakšalo i ubrzalo izvlačenje, s obzirom na njihove velike kapacitete i mogućnosti za masovan i raznovrstan transport, posebno na dužim relacijama. Pored toga, već postoji uhođan sistem rada (organizacija) koji se lako prilagođava ratnoj situaciji, a postiže se i mnogo veća ekonomičnost u odnosu na automobilski transport. Dok je železnički transport vezan za određene rejone i pravce, osetljiv na razna rušenja i ometanja (važniji čvornovi, mostovi, vijadukt, nasipi, postrojenja i sl.), dotle je pomorski mnogo žilaviji i manje osetljiv na rušenja, sa velikim mogućnostima manevra kao i korišćenje manjih luka, uvala i plaža, sa improviziranim ukrcno-iskrcnim mestima i slično. Pored ostalog, prednosti pomorskog saobraćaja su i u tome što se za njega, naročito na kraćim relacijama, mogu koristiti i raznovrsni manji brodovi i plovna sredstva (koče, jedrenjaci, trajekti, peniše, barkase, motorni leuti, čamci i dr.) za koje nije neophodno izgraditi obale i pristaništa.

Kod razmatranja korišćenja najpovoljnijeg načina transporta, ne sme se zapostaviti mogućnost i potreba kombinovanja i dopunjavanja pojedinih vrsta transporta, tj. mogućnost međusobne zamene i prelaska jedne vrste transporta na drugu, kao npr. sa putnog na železnički ili pomorski, i obratno. Ovo je potrebno kako zbog rentabilnijeg i efikasnijeg korišćenja raspoloživih transportnih mogućnosti, tako i zbog eventualnih opasnosti od raznovrsnih neprijateljskih dejstava, zbog čega može doći do prekida i zastoja na pojedinim pravcima i deonicama. U vezi sa tim, neophodno je raspolagati i određenom transportnom rezervom, kapacitetima za remont transportnih sredstava, kao i merama za intervencije i osposobljavanje porušenih komunikacija, pristaništa i sl.

Kvalitet i broj komunikacija, dužina relacija na kojima se raseljava, ispolji će veliki uticaj na tok izvlačenja i raseljavanja, a povezano sa ljudskim i transportnim kapacitetima, bitno će uticati na dužinu i vreme trajanja. Pri tome je bitno da se obezbedi najrentabilnije korišćenje raspoloživih ljudskih i transportnih kapaciteta, što treba da bude usklađeno sa brojem radnih mesta, mogućnostima prilaza transportnih sredstava i podešenosti utovarno-istovarnih mesta za njihov rad. Ovo može biti posebno aktuelno kad su ograničene mogućnosti za rad, te nedovoljan broj puteva, slab prilaz njima a naročito kad su teža i glomaznija materijalna sredstva. Ako se za ovo koristi putni saobraćaj, treba imati u vidu i propusnu moć odgovarajuće putne mreže, mogućnosti organizacije kružnog, dvosmernog ili samo jednosmernog saobraćaja, zatim postojanje uskih grla, krivina ili osetljivih objekata, koje posebno treba obez-

beđivati, jer će sve to imati svog odraza na tok i izvršenje raseljavanja.

S obzirom na izrazito povećanje saobraćaja u ovom periodu, kako za vojne tako i civilne potrebe, nameće se obaveza da se pitanju prioriteta, te merama kontrole i regulisanja saobraćaja mora posvetiti velika pažnja, a naročito ako se ima u vidu da će se većina ovih radnji i pokreta odvijati noću i u uslovima ograničene vidljivosti. Pored specijalizovanih saobraćajnih jedinica, za ovo se mogu koristiti i druge jedinice, kao i organi saobraćajne milicije, posebno za kontrolno-propusnu službu u naseljenim mestima. Zbog povećanja saobraćaja, naročito putnog, treba predvideti upotrebu svih raspoloživih komunikacija, usaglasiti rad i obezbediti tesnu saradnju sa svim zainteresovanim organima na dotičnoj teritoriji (aktivatoriji), kako ne bi došlo do nesporazuma i nepredviđenog zakrčavanja ili zastoja na pojedinih komunikacijama. O tome posebno treba voditi računa u rejonima većih industrijsko-demografskih centara, lučnim rejonima i saobraćajnim čvorištima i dr.

Radi ilustracije i potpunijeg sagledavanja obimnosti i složenosti ove problematike, a posebno radi proračuna potrebnog vremena i dužine trajanja raseljavanja, navodim sledeći primer: kamion od 5 tona ima terensku nosivost 3 tone, ili može ukrcati 3 tone nekog kabastog materijala; za ukrcavanje potrebno je 5—6 ljudi i 15—20 minuta; materijal se prevozi na daljinu od 10—15 km i traje 20—30 minuta; za iskrcavanje je potrebno 10—15 minuta, takođe sa grupom od 5—6 ljudi, i za povratak kamiona 15—20 minuta. Znači za prevoženje 3 tone nekog materijala, na daljinu 10—15 km, potrebno je 1—1,5 časova pod uslovom da su ljudi, prevozna sredstva i materijal već unapred pripremljena za transport. Ako se ovome dodaju potrebno vreme za dekonzervaciju, pakovanje i iznošenje do mesta ukrcaja, kao i za stokiranje na novom mestu razmeštaja, ovaj posao biće još teži i složeniji. Sličnim postupkom može se doći do tačnih proračuna o trajanju izvršenja određenog zadatka, što u pojedinim slučajevima, ako se radi o većim količinama nekih materijalno-tehničkih sredstava, može trajati više dana, a naročito kada je ograničen broj vozila i ljudi za rad.

Količine i vrste materijalno-tehničkih sredstava, način pakovanja i potrebna ambalaža, mehanizacija i mogućnosti za rad uopšte, imaju velikog uticaja na tok izvlačenja i raseljavanja. Najpovoljnija situacija će biti ako se određena materijalna sredstva već nalaze propisno sortirana i upakovana u prikladnoj ambalaži, podesnoj za transport i čuvanje u poljskim uslovima. Bez unapred pripremljene namenske ambalaže može doći do otežane identifikacije, mešanja, oštećenja, pa čak i do gubljenja pojedinih artikala, što može dovesti u pitanje mogućnost urednog snabdevanja jedinica. Isto tako treba unapred pripremiti ekipe za dekonzervaciju sa određenim materijalno-tehničkim sredstvima, od čega će ovisiti i mogućnosti njihovog korišćenja i dalja upotreba.

Rad na principu paletizacije, pomoću transportera i druge mehanizacije, umnogome bi ubrzao i olakšao ukrcavanje i iskrcavanje za razliku ako bi se to sve moralo raditi isključivo ručnim putem.

Za teža i glomaznija sredstva neophodno je blagovremeno obezbediti potrebne dizalice, tegljače i sl.

Posebni problemi mogu se pojaviti oko raseljavanja pogonskog goriva, ukoliko se blagovremeno ne obezbedi potrebna ambalaža. Za raseljavanje pogonskog goriva, mogu se koristiti autocisterne, burad i kante, zatim tankeri, peniše i rezervoari od plastične mase, s tim da se na mestima razmeštaja obezbede odgovarajući uslovi za njihov smeštaj i čuvanje. Problem je još složeniji kad se raseljavaju osetljivi uređaji i ubojna sredstva, kao što su npr. torpeda, raketete i sl.

Različit asortiman materijalno-tehničkih sredstava, nameće određeni stepen prioriteta, kako u odnosu na pojedine rejone i skladišta, tako i za određene vrste i količine materijalnih sredstava, kako bi se najpre izvuklo ono što je najpotrebnije i najvrednije. Kod uskladištenja u novim rejonima i mestima lokacije, pored pravilnog razmeštaja po stokovima, treba obezbediti i odgovarajuće mogućnosti za kompleksnija snabdevanja određenih jedinica u skladu sa njihovim potrebama.

Pored navedenog, vremenski uslovi, godišnje doba, doba dana i noći, takođe će uticati na izvršenje ovog zadatka. Opšte je poznata činjenica da je radna sposobnost zimi, noću i u lošim meteoslovima manja nego obično. Tako, npr., na temperaturi od minus 10—15 stepeni, radna sposobnost ljudi se smanjuje za 20—30%. Slično je i za vreme noćnog rada, po kiši i drugim nepogodama, što zahteva češću smenu i veći broj ljudi za rad. Pored toga, u nepovoljnim vremenskim uslovima otežano je i korišćenje raznovrsne tehnike, a češće dolazi do raznih havarija, i sl. Sve ovo usporava normalan rad i zahteva više vremena, pa sve to treba imati u vidu pri planiranju i izvođenju ovakvih radova.

Iz sadašnjeg izlaganja može se zaključiti da će izvlačenje i raseljavanje materijalno-tehničkih sredstava predstavljati veliki problem za sve one koji ga budu rešavali. Problem je tim već i složeniji, ako se ima u vidu da će se on izvršavati u ograničenom vremenu i pod nepovoljnim uslovima. Izvlačenje i raseljavanje treba isplanirati još u miru, jer u momentu izvršenja za to neće biti vremena. Posebnu pažnju treba posvetiti izboru i uređenju rejona, mesta i objekata u koje će se vršiti raseljavanje i razmeštaj, obezbeđenju prikladne transportabilne ambalaže i određivanju stepena prioriteta po skladištima, odnosno vrstama materijalno-tehničkih sredstava. Sasvim je razumljivo da sve ovo treba da bude usklađeno sa potrebama odgovarajućih jedinica, planom verovatnih borbenih dejstava i opštim zahtevima pozadinskog obezbeđenja.

Kad se radi o priobalnom području, trebalo bi maksimalno koristiti mogućnosti pomorskog saobraćaja, jer su njegove prednosti mnogostruke, a posebno ako se ima u vidu preopterećenost kopnenog, posebno putnog saobraćaja u početnom periodu rata, kao i verovatno rušenje saobraćajnih čvorišta i pojedinih osetljivih objekata na komunikacijama, a naročito u uslovima NHB borbenih dejstava.

Kapetan bojnog broda
Petar ŽONJA